

Володимир Трощинський,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

Ольга Петроє,
кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

Розробка моделі оцінювання державної соціальної політики на регіональному рівні

Дослідження присвячене розробці моделі оцінювання регіональної соціальної політики держави. Виявлено ключові елементи соціальної політики для розробки показників вимірювання соціального розвитку. Здійснено аналіз інструментарію, застосовуваного для вимірювання соціального розвитку й оцінювання соціальної політики, доведено особливу роль методів, які ґрунтуються на вивченні стану громадської думки.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний розвиток, модель оцінювання соціальної політики, індикатори соціального розвитку, методи оцінювання соціального розвитку.

This research is devoted to development of regional social policy model evaluation of the state. The key elements of social policy for formulation of social development measuring indexes were found out. The analysis of tool, social development and evaluation of social policy applied for measuring is carried out, the special role of methods which are based on the study of the state of public opinion is proved.

Key words: social policy, social development, model of estimation of social policy, indicators of social development, methods of estimation of social development.

Постановка проблеми. Створення умов для соціального розвитку регіонів України належать до пріоритетів внутрішньої політики держави. Разом з тим, як підтверджують результати багатьох фахових досліджень, сучасна державна регіональна політика не задовольняє соціальні потреби населення. Удосконалення регіональної соціальної політики зумовлює необхідність здійснення зважених, послідовних, цілеспрямованих управлінських впливів,

які б ґрунтувалися на розумінні як загальнонаціональних пріоритетів, так і особливостей розвитку окремих регіонів.

Реалізація цих завдань потребує обґрунтування адекватних підходів до оцінювання результативності соціальної політики на основі розробки ефективного та інформативного інструментарію вимірювання соціального розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явилися дослідження щодо оцінювання окремих аспектів соціального розвитку, на-самперед праці П.Спікера [6], Н.Волгіна [3], О.Яременка [10], Е.Лібанової, С.Пирожкова [2], колективу авторів під науковим керівництвом Л.М.Черенко [4], Є.Головахи, Н.Паніної [1].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Недостатньо розробленими для практичного застосування в державному управлінні є комплексні, системні моделі оцінювання регіональної соціальної політики, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: обґрунтування системної моделі оцінювання результативності державної соціальної політики на регіональному рівні.

На досягнення цієї мети визначено такі завдання:

- з'ясувати адекватні наукові підходи до оцінювання результатів соціальної політики;
- визначити основні індикатори соціального розвитку;
- виявити найбільш відповідний для сучасних умов інструментарій вимірювання соціального розвитку з метою забезпечення надійного оцінювання регіональної соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Соціальна політика - це суспільний феномен, що поєднує в собі різноманітні, багатофакторні складові: конституційно-правові, інституціональні, управлінсько-регулятивні, саморегулятивні, глобальні, національні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, аксеологічні (ціннісні), комунікативні тощо. Багатоаспектність соціальної політики зумовлює проблематичність її оцінювання і спонукає до пошуку науково обґрунтованих підходів вимірювання її результатів як на національному, так і на регіональному рівнях.

Як відомо, розрізняють два основні підходи, за якими може розвиватися дослідження, - індуктивний і дедуктивний. У соціальних науках більш поширений дедуктивний підхід. Він базується на визначенні гіпотез та подальшій їх перевірці. Ці гіпотези набувають двох основних форм:

- гіпотези, що перевіряються;
- моделі, що вивчаються [6, с. 250].

Відповідно до традиції, що її започаткував М.Вебер, модель як ідеальний тип складається з набору взаємопов'язаних припущень, з якими можна порівняти реальність.

Наше дослідження ґрунтується на припущенні про те, що найбільш інформативним є оцінювання результативності соціальної політики саме на основі вимірювання динаміки соціального розвитку регіону.

Поняття "соціальний розвиток" у фаховій літературі вживається у двох основних значеннях залежно від особливостей підходу до інтерпретації поняття "соціальний". У широкому значенні термін "соціальний" застосовують як синонім (відповідник) терміна "суспільний". У цьому значенні поняття "соціальний", "соціальне" стосується усіх чотирьох основних підсистем (економічної, політичної, соціальної, духовної) суспільства як соціальної системи, тобто суспільства в цілому, а також процесів, які в ньому відбуваються.

У вузькому розумінні сутність соціальної системи означає тільки ті аспекти суспільного, які визначаються становищем людей у соціальній структурі суспільства, відносинами між соціальними групами та між людьми як представниками різних класів, націй, трудових колективів, професійно-кваліфікаційних та інших соціальних груп [7].

Відповідно до останнього підходу процеси соціального розвитку відбуваються на основі трьох основних рівнів:

- об'єктивної саморегуляції, основу якої складає процес функціонування і розвитку суспільних - економічних, політичних, соціальних та духовних відносин;
- соціального управління, в основі якого лежить свідома, цілеспрямована діяльність суб'єктів суспільного буття, зокрема соціальної політики;
- внутрішньої свідомої саморегуляції людиною свого соціального, духовного потенціалу, свого бачення міри і сталості власної соціальної безпеки.

Завдання оцінювання соціальної політики обумовлює пошук індикаторів - доступних для вивчення і вимірювання окремих сторін досліджуваного явища компонентів, які б відображали його сутнісні характеристики. В нашому дослідженні ми розглядаємо модель оцінювання соціальної політики як результат управлінських регулюючих впливів на систему соціального розвитку регіону.

Ключовими елементами соціальної політики є різні сфери [10, с. 117] системи соціального розвитку, а також її напрями [8], тобто політика по відношенню до людини і різних верств населення.

Ідеальний тип, теоретична конструкція системи соціального розвитку регіону може бути представлена трьома основними сферами: гуманітарна; соціальна; сфера забезпечення соціальної безпеки.

Для вимірювання і оцінювання державної політики експертним шляхом визначено основні підсистеми соціального розвитку регіону [9]:

1) основними у розвитку гуманітарної сфери є галузі охорони здоров'я, освіти, науки, а також гуманітарна політика щодо розвитку інститутів та інфраструктури культури; здійснення державної політики у сфері релігійного життя;

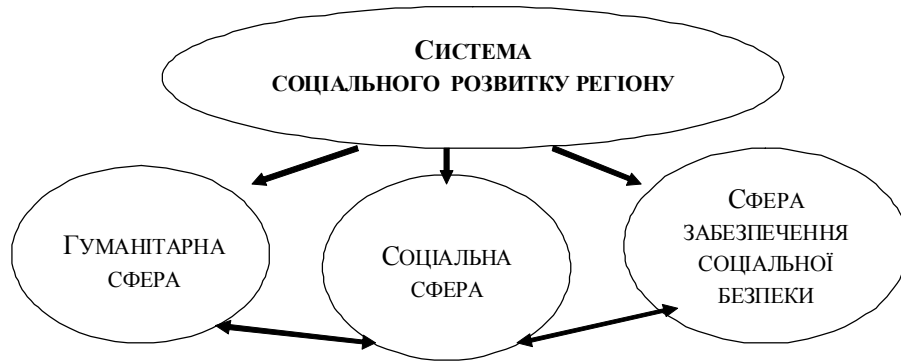

Рис. 1. Структура системи соціального розвитку регіону

2) основу соціальної сфери складають: соціальні відносини - статусні між індивідами та соціальними групами, соціально-демографічні, класові, трудові, сімейно-шлюбні, територіально-поселенські; система оплати та охорони праці, соціальний діалог і соціальне партнерство;

3) основні підсистеми сфери забезпечення соціальної безпеки: соціальний захист, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальна робота.

Таким чином, об'єктом соціальної політики є соціальні відносини, що безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею своїх соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей.

Оскільки оцінювання може бути спрямоване на процеси або результати соціального розвитку регіону, то при визначенні його індикаторів важливо виходити з того, що вони повинні уможливити відстеження як загальних тенденцій змін, що відбуваються в соціогуманітарній сфері на регіональному рівні, так і особливостей соціальних процесів за окремими сферами і напрямками соціального розвитку територій.

Отже, вихідними елементами моделі оцінювання управління соціальним розвитком є конкретний об'єкт соціальної політики та певні цілі щодо зміни стану цього об'єкта.

Розвиток соціальної системи має складну синергетичну природу, яка по-різному постає на загальносуспільному, регіональному рівнях і на рівні індивідуальних людських взаємин. Лише системний підхід до оцінювання соціального розвитку за усіма переліченими сферами і пріоритетними для кожного регіону напрямками здатен забезпечити його всебічність, об'єктивність та надійність.

Щоб виконати завдання щодо вимірювання та оцінювання соціальної політики, необхідно виявити сукупність факторів, які впливають на функціонування та розвиток соціальної системи - визначити певний ряд простих об'єктів. Це полегшує формулювання конкретної цілі соціальної політики,

визначення завдань та конкретних результатів, які, у свою чергу, забезпечують можливість детального оцінювання стану виконання поставлених завдань. Оцінювання соціального розвитку має охоплювати вимірювання усієї сукупності змін, відображати їх основні тенденції та забезпечувати можливі способи корекції у бажаному напрямі.

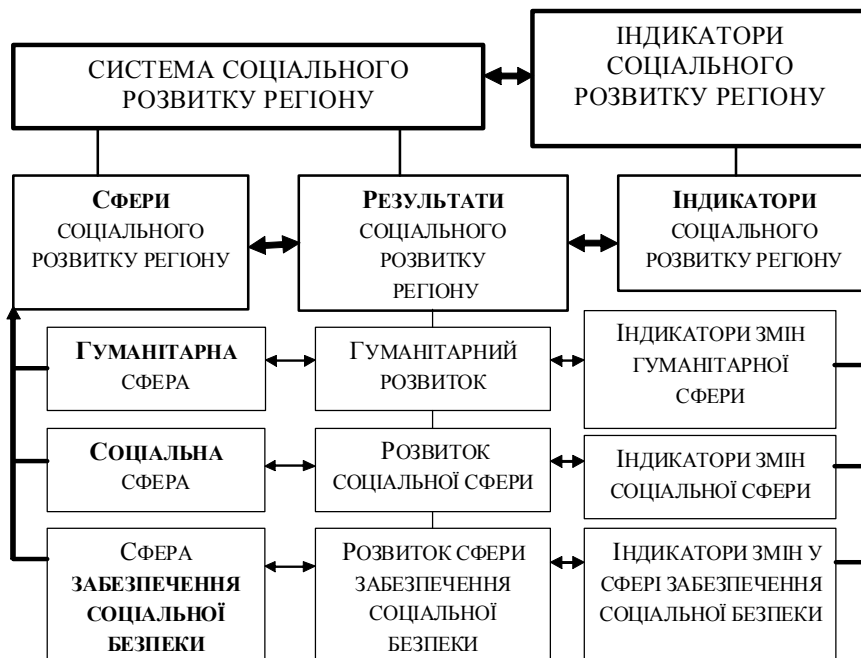

Рис. 2. Модель аналізу й оцінювання соціального розвитку регіону

Запропонована модель оцінювання регіональної соціальної політики дає змогу:

- виявляти існуючі глибинні проблеми регіональної соціальної системи;
- давати уявлення про вплив наявних проблем на умови соціального розвитку населення регіону;
- визначати пріоритетні напрями державної регіональної соціальної політики;
- обґрунтовувати на їх основі дієві заходи державного управління соціальним розвитком за окремими сферами та напрямами життєдіяльності різних соціальних груп населення регіону.

Потреби оцінювання регіональної соціальної політики на основі вимірювання соціального розвитку регіону та оцінювання змін у певних сферах висувають завдання вибору найбільш відповідного інструментарію.

У цілому найпоширеніші в соціальних науках методи, застосовувані для вимірювання соціального розвитку і оцінювання соціальної політики, можна об'єднати в три великі групи:

1. Об'єктивні методи, базовані на фіксації атрибутів соціального розвитку (соціальна інфраструктура, загальні соціальні права тощо) та кількісних показників (індикатори людського розвитку, безробіття, рівень життя, якість життя, бідність у суспільстві, державні соціальні гарантії і стандарти тощо).

2. Метод експертних оцінок оснований на вивченні думки спеціалістів з широкого кола питань соціального розвитку. В окремих випадках експертне опитування є не тільки ефективним, а навіть єдино можливим методом отримання необхідної інформації про результати соціального розвитку.

3. Методи, що спираються на оцінку населенням рівня соціального розвитку.

Різні методи використовуються для вирішення різних проблем.

П.Спікер вказує на особливості використання різних видів емпіричних досліджень при вивченні соціальної політики - якісних і кількісних: якісні показники фіксують наявність або відсутність певної властивості соціального об'єкта (наприклад, стать, вік, професія); кількісні показники відображають міру прояву, розвитку властивості соціального об'єкта (як то стаж роботи працівника, чисельність економічно активного населення).

Базові засади для оцінювання соціального розвитку українського суспільства складає система кількісних і якісних показників Державного комітету статистики України. Здійснюючи регулярні вимірювання стану соціального розвитку суспільства, державна статистична система виконує важливу роль констатації реальної ситуації та віддзеркалення тенденцій соціального розвитку. Разом з тим одна лише наявна система соціальної статистики не може забезпечити рівень інформаційної підтримки, необхідний для здійснення ефективної регіональної соціальної політики.

У сучасних умовах украї суперечливих економічних, політичних відносин в українському суспільстві особливого значення для оцінювання державної соціальної політики на регіональному рівні набувають методи, які б чітко і неспростовно засвідчували зміни в різних сферах соціального розвитку регіону.

Перевірим інструментом емпіричного дослідження особливостей розвитку українського суспільства є розроблена в Інституті соціології НАНУ система соціологічних показників, яка дає змогу відстежувати тенденції соціальних змін, ґрунтуючись на вивченні стану громадської думки і масової свідомості. Перспективним для використання з метою оцінювання соціальної політики держави на регіональному рівні є вимірюваний за методикою Н.В.Паніної та Є.І.Головахи (у повній версії - 44 питання, або стислій - 20 запитань) інтегральний індекс соціального самопочуття (ІСС).

Вивчення благополуччя людей за допомогою ІСС дає змогу здійснювати різнопланове оцінювання сприйняття людиною свого становища [5] та дозволяє виявити глибинні, приховані для об'єктивних методів дослідження проблем і визначити перспективні для кожного окремого регіону напрями державної соціальної політики.

Висновки

1. Огляд сучасної вітчизняної і зарубіжної наукової літератури за темою дає підстави для висновку про те, що для дослідження системи оцінювання соціальної політики найбільш відповідним є дедуктивний підхід, що базується на визначенні гіпотез та здійснюється на основі моделювання.

2. У результаті дослідження структури соціальної політики можна говорити про системну модель оцінювання управління соціальним розвитком, вихідними елементами якої є конкретний об'єкт соціальної політики та певні цілі щодо зміни стану цього об'єкта.

3. Виявлено, що ключовими структурними елементами, необхідними для вимірювання показників соціального розвитку та оцінювання соціальної політики, є гуманітарна сфера, соціальна сфера, сфера забезпечення соціальної безпеки.

4. Аналіз інструментарію, що застосовується для вимірювання соціального розвитку й оцінювання соціальної політики, дає змогу підкреслити особливе значення таких методів, які дозволяють відстежувати тенденції соціальних змін, ґрунтуючись на вивченні стану громадської думки.

У цілому результати дослідження підтверджують гіпотезу про те, що оцінювання результативності соціальної політики на основі вимірювання соціального розвитку регіону за відповідними сферами і пріоритетами дозволяє забезпечити належний інформаційний супровід управлінських рішень.

Перспективи подальших розвідок. Соціальна політика - складне суспільне явище, яке важко піддається емпіричній інтерпретації. Контроль за досягненням цілей соціального розвитку, управління цим процесом, оцінка ефективності використовуваних засобів потребують розробки відповідного інструментарію (опитувальника) для вивчення думки населення регіону про рух соціальних явищ, процесів, структур, власне, про соціальну реальність як результат соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Головаха Є., Паніна Н. Українське суспільство 1992-2008 : Соціологічний моніторинг / Є. Головаха, Н. Паніна. - К., 2008. - 85 с.
2. Демографические тенденции: ОЭСР, Центральная и Восточная Европа, СНГ : докл. о развитии человека 2007/2008. - М. : Весь мир, 2007. - 400 с.
3. Методика измерения уровня развития общества // Социальная политика : энциклопедия / под ред. Н. А. Волгина. - М. : Изд-во "Альфа-Пресс", 2006. - С. 169-170.
4. Рівень життя населення України / НАН України ; Ін-т демографії та соц. дослід. ; Держ. ком. стат. України ; за ред. Л. М. Черенько. - К. : ТОВ "Вид-во "Консультант", 2006. - 428 с.

5. Соціальне самопочуття, настрої та ціннісні орієнтації наслення України / Ін-т соціол. НАН України [Електронний ресурс] : Режим доступу. - <http://www.niss.gov.ua/Table/51006/socycolog.htm>

6. Спікер П. Соціальна політика : теми та підходи / П. Спікер. - К. : Фенікс, 2000. - 400 с.

7. Трощинський В. Соціальний розвиток: опорний конспект навчальної дисципліни : навч. посіб. / В. Трощинський, О. Петроє, І. Горгес. - К. : Вид-во НАДУ, 2008. - 192 с.

8. Соціогуманітарні виміри державної політики : навч. посіб. / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, П. К. Ситник та ін. - К. : Вид-во НАДУ, 2007. - 76 с.

9. Концептуальні засади соціогуманітарного розвитку на регіональному рівні : експертні матеріали : за результатами НДР кафедри соціальної і гуманітарної політики НАДУ у 2007 р. / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, П. К. Ситник, та ін. - К. : НАДУ, 2008. - 90 с.

10. Яременко О. О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективної реалізації : монографія: статті: виступи: інтерв'ю / О. О. Яременко. - К., 2006. - 408 с.

Наталія Рингач,

кандидат медичних наук,

докторант кафедри управління

охороною суспільного здоров'я НАДУ

Роль управління охороною громадського здоров'я в організації боротьби з чинниками ризику серцево-судинних захворювань

Стаття присвячена вивченню поширеності чинників ризику серцево-судинних захворювань серед населення України як основної причини високого рівня передчасної смертності від хвороб системи кровообігу та управлінським аспектам організації протидії чинникам ризику. Сформульовано основні принципи таких заходів.

Ключові слова: державне управління охороною здоров'я, чинники ризику, передчасна смертність, серцево-судинні захворювання/хвороби системи кровообігу.

The article deals with the wide-spread cardiovascular disease risk factors as the primary cause for the high rate of premature mortality in Ukraine and the administrative aspects of minimizing such risks. Basic principles for such actions laid down.

Key words: public health administration, premature mortality, cardiovascular diseases.

Постановка проблеми. Втрати людського потенціалу через високий рівень передчасної смертності, третину всіх випадків якої в Україні спричи-